Betänkande LaUB 22/2026 rd– RP 138/2026 rd

Lagutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av förundersökningslagen, lagen om rättegång i brottmål och vissa andra lagar

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av förundersökningslagen, lagen om rättegång i brottmål och vissa andra lagar (RP 138/2026 rd): Ärendet har remitterats till lagutskottet för betänkande och till grundlagsutskottet och förvaltningsutskottet för utlåtande.

Utlåtanden

Utlåtande har lämnats av
- grundlagsutskottet GrUU 60/2026 rd
- förvaltningsutskottet FvUU 20/2026 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört
- lagstiftningsråd Jurkka Jämsä, justitieministeriet
- polisöverinspektör Heidi Kankainen, inrikesministeriet
- referendarieråd Mikko Eteläpää, riksdagens justitieombudsmans kansli
- justitieråd Timo Ojala, högsta domstolen
- president Pekka Määttä, Åbo hovrätt
- avdelningschef, tingsdomare Juho Päkkilä, Östra Nylands tingsrätt
- statsåklagare Leena Metsäpelto, Åklagarmyndigheten
- polisinspektör Olga Larinkari, Polisstyrelsen
- kriminalkommissarie Katariina Rinne, polisinrättningen i Helsingfors
- professor Dan Helenius
- juris doktor Antti Tapanila.

Skriftligt yttrande har lämnats av
- Domstolsverket
- Rättsregistercentralen
- Brottsofferjouren
- Finlands Advokater.

Betänkande LaUB 22/2026 rd

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att förundersökningslagen, lagen om rättegång i brottmål och fyra andra lagar ändras.

Syftet med propositionen är att göra straffprocessen smidigare samt effektivisera behandlingen av ärenden och förkorta behandlingstiderna.

I fråga om förundersökning av brott föreslås ändringar som gäller utredningen av målsägandens privaträttsliga anspråk, skyldigheten att registrera en anmälan om brott, när förundersökning inte görs eller när den läggs ned, ställandet av förundersökningsåtgärderna i angelägenhetsordning och avbrytandet av förundersökning. Dessutom föreslås nya bestämmelser om bland annat ersättningsskyldighet i fråga om arvode till intressebevakarens ställföreträdare, ljudupptagning av förhör samt biträdets skyldighet att lämna en avslutande utsaga. Det ska också vara möjligt att få straffregisteruppgifter för att fatta beslut om begränsning av en förundersökning.

För att göra rättegången vid brottmål smidigare föreslås en ny tillgänglighetsstämning och en utvidgning av användningsområdet för delgivning till ombud. Det föreslås också att det införs en skyldighet som gäller biträdet att avge ett svaromål på förhand och en sådan tidsfrist för framläggande av bevis som är beroende av prövning i tingsrätten.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft i huvudsak den 1 januari 2027.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Regeringen föreslår att förundersökningslagen, lagen om rättegång i brottmål och fyra andra lagar ändras. Syftet med propositionen är att göra straffprocessen smidigare samt effektivisera behandlingen av ärenden och förkorta behandlingstiderna.

I fråga om förundersökning av brott föreslås ändringar som gäller utredningen av målsägandens privaträttsliga anspråk, skyldigheten att registrera en anmälan om brott, när förundersökning inte görs eller när den läggs ned, prioriteringen av förundersökningsåtgärder och avbrytandet av förundersökning. Samtidigt införs nya bestämmelser om bland annat ersättningsskyldighet i fråga om arvode till intressebevakarens ställföreträdare, ljudupptagning av förhör samt biträdets skyldighet att lämna en avslutande utsaga. Det ska i fortsättningen också vara möjligt att få straffregisteruppgifter för att fatta beslut om att begränsa förundersökningen.

För att göra rättegången vid brottmål smidigare föreslås en ny tillgänglighetsstämning och en utvidgning av användningsområdet för delgivning till ombud. Dessutom införs en skyldighet för biträdet att avge ett svaromål på förhand och en sådan tidsfrist för framläggande av bevis som är beroende av prövning i tingsrätten.

Av propositionsmotiven framgår det att straffprocessen under de senaste åren har blivit oroväckande mycket längre i samtliga skeden, vilket äventyrar tillgodoseendet av och en effektiv tillgång till rättsskydd. Den genomsnittliga totala handläggningstiden har under de senaste tio åren (2014–2025) ökat från under tio månader till över femton månader (RP, s. 5). Det finns flera orsaker till att processerna drar ut på tiden, bland annat att myndigheterna under en längre tid haft otillräcklig finansiering och att brottmålen blivit allt mer internationella och komplexa.

Det centrala målet med propositionen är att göra straffprocessen smidigare (RP, s. 17). Målet är också att för parterna förbättra tillgången till rättsskydd genom att behandlingen av brottmål blir snabbare och förmånligare. Parterna kan dock också i fortsättningen påverka behandlingen av ett ärende. Med tanke på straffrättsvården är målet att möjliggöra att de tillgängliga resurserna riktas på ett ändamålsenligt och effektivt sätt med hänsyn till ärendenas art och betydelse. Enligt propositionen effektiviserar en snabbare behandling även den styrande inverkan av användningen av den materiella straffrätten och således även brottsbekämpningen. Lagutskottet välkomnar varmt propositionens målsättningar.

Den aktuella propositionen är ett led i projektet ”Andra åtgärder för att göra straffprocessen smidigare”. Projektet genomförs i två delar och reformerna i den första fasen (se RP 188/2025 rd — LaUB 3/2026 rd) trädde i kraft den 1 juni 2026. Den nu aktuella propositionen och den ovan nämnda tidigare fasen av projektet utgör bara en del av de åtgärder under den pågående valperioden som syftar till att göra straffprocesserna smidigare. Andra sådana åtgärder har exempelvis varit projektet för att utvidga användningsområdet för bötesförfarandet (RP 5/2026 rd — LaUB 15/2026 rd) och utvidgningen av användningsområdet för åtalsuppgörelse (RP 187/2025 rd — LaUB 9/2026 rd).

Förvaltningsutskottet har lämnat utlåtande (FvUU 20/2026 rd) om propositionen. Förvaltningsutskottet ställde sig bakom förslagen (FvUU 20/2026 rd, s. 2).

Även grundlagsutskottet har lämnat utlåtande om propositionen (GrUU 60/2026 rd). Enligt grundlagsutskottet kan lagförslagen behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Liksom i betänkandet i projektets första fas anser lagutskottet även nu att utdragna rättegångar ett av de största rättssäkerhetsproblemen i Finland (se LaUB 3/2026 rd, s. 3). Att korta ner behandlingstiderna i straffprocessen är ett ytterst viktigt mål, framhåller utskottet. För att uppnå detta mål måste man utöver att utveckla förfarandena se till att aktörerna inom straffprocessen får tillräcklig och samordnad basfinansiering så att det inte uppstår flaskhalsar i de olika faserna av processen.

Sammantaget anser lagutskottet att propositionen behövs och fyller sitt syfte. Utskottet tillstyrker lagförslagen, men med följande anmärkningar och ändringsförslag.

Tillgänglighetsstämning

Det föreslås att det till 5 kap. 8 § i lagen om rättegång i brottmål fogas ett nytt 5 mom. om så kallad tillgänglighetsstämning. Enligt momentet får stämning på det sätt som förundersökningsmyndigheten, åklagaren och domstolen närmare kommit överens om

verkställas också i samband med förundersökningen så att den misstänkte personligen underrättas om när och i vilken domstols kansli stämningen och andra handlingar som ska delges finns att få. De handlingar som ska delges ska dessutom sändas till den adress som den misstänkte uppgett. Förfarandet ska kunna användas när åtalet gäller en gärning för vilken det föreskrivna straffet är böter eller fängelse i högst fyra år. Handlingarna ska enligt förslaget finnas tillgängliga i så god tid att den misstänkte har tillräckligt med tid att bereda sitt försvar innan ärendet behandlas i rätten.

Grundlagsutskottet har i sitt utlåtande om propositionen fäst vikt vid att rättssäkerhetsgarantierna enligt 21 § 2 mom. i grundlagen utöver det som uttryckligen nämns i den bestämmelsen också omfattar rätten att utan dröjsmål få detaljerade uppgifter om innehållet i och grunderna för åtalet på ett språk man förstår samt rätten att få tillräcklig tid och tillräckliga förutsättningar att förbereda sitt försvar (GrUU 60/2026 rd, s. 3). Enligt grundlagsutskottet har delgivningen en väsentlig betydelse för hur en parts rätt till en rättvis rättegång tillgodoses. Delgivningen ska ske så att mottagaren får de uppgifter han eller hon behöver för att utöva sina rättigheter. Uppgifterna ska delges på ett tydligt och för mottagaren begripligt sätt och i tillräckligt god tid. Grundlagsutskottet har enligt sitt utlåtande i ett annat regleringssammanhang konstaterat att delgivning kan genomföras på olika sätt utan att partens rättssäkerhet äventyras. Enligt grundlagsutskottets utlåtande uppfyller regleringen om tillgänglighetsstämning de krav som följer av 21 § i grundlagen. För att delgivningen ska vara korrekt är det enligt grundlagsutskottet också av väsentlig betydelse att den misstänkte har rätt att få de handlingar som ska delges sända till den adress som han eller hon har uppgett.

Också lagutskottet inskärper att delgivningen är av väsentlig betydelse för hur en parts rätt till en rättvis rättegång tillgodoses. I ljuset av propositionen och inkommen utredning anser lagutskottet att delgivningen kan genomföras på tillbörligt sätt också genom den föreslagna tillgänglighetsstämningen. Lagutskottet anser att den föreslagna regleringen till denna del är ändamålsenlig.

Lagutskottet erfar att tillgänglighetsstämning lämpar sig bäst för ofta återkommande brottmål av masskaraktär. Möjligheten att använda tillgänglighetsstämning kan avsevärt förenkla domstolsbehandlingen av enkla mängdbrott. Utskottet betonar dock att domstolen alltid kan använda också något annat delgivningssätt, om det senare visar sig att ärendet är av en sådan art att tillgänglighetsstämning inte lämpar sig för det.

Bevispreklusion

Det föreslås att det till 5 kap. i lagen om rättegång i brottmål fogas en ny 10 a §. Enligt 1 mom. i den paragrafen kan domstolen vid behov uppmana en part att inom utsatt tid fullgöra de skyldigheter som nämns i 9 § vid äventyr att parten inte sedan den utsatta tiden har löpt ut får uppge ett nytt bevis, om inte parten gör sannolikt att förfarandet har en giltig orsak. Enligt det föreslagna 10 a § 2 mom. kan domstolen sätta ut en tidsfrist för framläggande av bevis, om ett förberedelsesammanträde har hållits i målet eller om det finns särskilda skäl till det. Domstolen ska höra parterna innan tidsfristen sätts ut. Tidsfristen kan inte sättas ut innan parterna har haft tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sig för rättegången. Det är fråga om så kallade bevispreklusion.

Grundlagsutskottet konstaterar i sitt utlåtande att det inte har något att invända mot bedömningen i propositionen att den föreslagna regleringen inte är problematisk med avseende på 21 § i grundlagen eller artikel 6 i Europakonventionen. (GrUU 60/2026 rd, s. 3). Med tanke på en förutsägbar tillämpning av regleringen anser grundlagsutskottet emellertid att uttrycket ”särskilda skäl”, som i den föreslagna bestämmelsen anges som en förutsättning för att sätta ut en tidsfrist, är tämligen vagt. Enligt grundlagsutskottet bör lagutskottet överväga att precisera regleringen till denna del.

Lagutskottet anser utifrån erhållen utredning att tingsrättens skyldighet att höra parterna innan ett hot om preklusion föreläggs och skyldigheten att bedöma om parterna har haft tillräckligt med tid och förutsättningar för att förbereda sig inför rättegången gör tillämpningen av bestämmelsen tillräckligt förutsebar (se även RP, s. 66—67). Särskilt skyldigheten att höra parterna innebär att bevispreklusionen inte kan komma som en överraskning för dem. Som jämförelse kan det påpekas att motsvarande bestämmelser angående förfarandet inte gäller i tvistemål, där preklusionen också omfattar omständigheter. Utgångspunkten för den regleringslösning som föreslås i propositionen är att ett muntligt förberedelsesammanträde i regel ska föregå föreläggandet av ett preklusionshot och att hotet kan föreläggas under eller efter sammanträdet, också först vid huvudförhandlingen. Bestämmelsen om ”särskilda skäl” begränsar sig således till situationer där behovet av ett preklusionshot upptäcks först under huvudförhandlingen. Detta framgår redan av att villkoret enligt propositionen (RP, s. 67) är sekundärt i förhållande till att ett förberedelsesammanträde hålls som en förutsättning för bevispreklusion. Lagutskottet betonar därför att villkoret om ”särskilda skäl” är sekundärt vid tillämpningen av bestämmelsen.

Med hänvisning till det som anförs ovan anser lagutskottet att det inte är nödvändigt att precisera bestämmelserna i fråga om ”särskilda skäl”, utan att den lösning som valts i propositionen är ändamålsenlig till denna del.

Bevispreklusion i mål som högsta domstolen behandlar i andra instans

Lagutskottet noterar att propositionen i fråga om bevispreklusion inte innehåller några förslag till bestämmelser om mål som högsta domstolen behandlar i andra instans.

Lagutskottet anser att regleringen behöver kompletteras till denna del. När hovrätten behandlar ett mål i första instans kan den i praktiken jämställas med tingsrätten, medan högsta domstolen i egenskap av första och enda fullföljdsinstans på motsvarande sätt kan jämställas med hovrätten. Det är därför konsekvent att hovrätten efter prövning kan förelägga bevispreklusion och att bevispreklusion direkt med stöd av lag tillämpas i högsta domstolen på samma sätt som i hovrätten när den är första fullföljdsinstans. Regleringen ska också i dessa situationer gälla båda parterna i rättegången på lika villkor.

Lagutskottet föreslår därför på det sätt som konstateras i detaljmotiveringen att 30 kap. 13 § i rättegångsbalken kompletteras med ett nytt 4 mom. som lyder som följer: Ändringssökanden får inte åberopa andra bevis än de som har lagts fram i hovrätten, förutom då sökanden gör sannolikt att han eller hon inte har kunnat åberopa beviset i hovrätten eller att han eller hon i övrigt har haft giltiga skäl att inte göra det. Dessutom föreslår utskottet i fråga om motparten att sista meningen i

bestämmelsen om bemötande i 30 kap. 15 § 1 mom. i rättegångsbalken ges följande lydelse: Vid avgivandet av bemötande ska 11 § och 13 § 4 mom. iakttas.

För tydlighetens skull konstaterar lagutskottet dessutom att hovrätten, när den behandlar ett mål i första instans, redan med stöd av hänvisningsbestämmelserna om tingsrättsbehandlingen i 27 kap. 1 och 5 § i rättegångsbalken kan förelägga ett hot om bevispreklusion. Den föreslagna bestämmelsen om bevispreklusion i lagen om rättegång i brottmål blir således genom dessa hänvisningar tillämplig i brottmål som hovrätten behandlar i första instans.

Ikraftträdande och samordning

Enligt propositionen avses de föreslagna lagarna till största delen träda i kraft den 1 januari 2027. Enligt uppgifter till utskottet är det dock motiverat att senarelägga ikraftträdandet på grund av den tid som behövs för ändringar i informationssystemen samt för utbildning och anvisningar. Lagutskottet anser det därför viktigt att de nödvändiga ändringarna i informationssystemen och de behövliga anvisningarna har genomförts innan lagarna träder i kraft. Enligt utskottets uppgifter fastställs den exakta tidpunkten för ikraftträdandet senare men lagarna avses träda i kraft senast den 1 juni 2027.

I lagförslag 1 i den aktuella propositionen föreslås det ändringar i 3 kap. 11 § 6 mom. i förundersökningslagen. I lagförslag 2 i proposition RP 137/2026 rd med förslag till ändring av lagstiftningen om förverkandepåföljder föreslås det att ett nytt 5 mom. fogas till 3 kap. 11 § i förundersökningslagen, varvid det nuvarande 5 mom. blir ett nytt 6 mom. Ändringarna i proposition RP 137/2026 rd avses träda i kraft före de ändringar som avses i proposition RP 138/2026 rd. De ändringar som föreslås i RP 137/2026 rd har redan beaktats i den nu aktuella propositionen (RP 138/2026 rd). I ingressen till lagförslag 1 saknas således författningsnumret i fråga om 3 kap. 11 § 6 mom. i förundersökningslagen, och författningsnumret för proposition RP 137/2026 rd behöver fogas till ingressen i lagförslag 2. Det innebär att lagförslagen i proposition RP 137/2026 rd behöver behandlas i riksdagen och träda i kraft före de lagförslag som avses i proposition RP 138/2026 rd.

I lagförslag 5 i den nu aktuella propositionen föreslås det att 4 § i straffregisterlagen ändras. Genom regeringens proposition med förslag till lagstiftning om säkerhetsförvaring och ändring av förfarandet för frigivning av livstidsfångar (RP 14/2026 rd) föreslås det bland annat att 4 § 2 punkten i straffregisterlagen ändras. Samma punkt föreslås bli ändrad också genom den nu aktuella propositionen. Behandlingen av propositionerna måste samordnas. Enligt utredning till utskottet är det motiverat att samordningen genomförs så att de ändringar som görs i och med den aktuella propositionen beaktas vid behandlingen av propositionen om säkerhetsförvaring (RP 14/2026 rd). Avsikten är med andra ord att den lagändring som görs i samband med den aktuella propositionen (RP 138/2026 rd) ska behandlas och träda i kraft före den ändring som görs i samband med proposition RP 14/2026 rd.

DETALJMOTIVERING

1. Lagen om ändring av förundersökningslagen

3 kap. Allmänna bestämmelser om hur förundersökning ska genomföras

1 §. Registrering av anmälan om brott. I propositionen föreslås det att paragrafen kompletteras med bestämmelser om när en anmälan om brott inte behöver göras. Det föreslås att det till 3 mom. fogas en bestämmelse om att registreringsskyldighet inte föreligger i fråga om sådana brott som upptäckts i datanät, om brotten inte kan förutses medföra strängare straff än böter och det är uppenbart att förundersökningen i fråga om brotten kommer att avbrytas i enlighet med 13 §.

Lagutskottet påpekar för tydlighetens skull att den föreslagna befogenheten inte gäller situationer där någon gjort en anmälan. Detta följer redan av att regleringen placeras i 3 kap. 1 § 3 mom. i förundersökningslagen och inte i paragrafens 1 mom. Befogenheten begränsas således enbart till situationer där det är fråga om ett misstänkt brott som på något annat sätt än det som avses i 1 mom. har kommit till förundersökningsmyndighetens kännedom. I praktiken är det fråga om myndighetens egen övervakningsverksamhet. Om målsäganden eller någon annan gör en anmälan om brott, får anmälan inte lämnas oregistrerad med stöd av den föreslagna bestämmelsen.

Lagutskottet anser dessutom att det för att betona oskuldspresumtionen är konsekvent att använda uttrycket ”misstänkta brott” i det föreslagna tillägget till 3 mom. Lagutskottet föreslår att *3 mom.* ändras i enlighet med det.

Förvaltningsutskottet påpekade i sitt utlåtande om propositionen (FvUU 20/2026 rd, s. 2) att det framöver kan vara motiverat att utreda möjligheterna att lindra registreringsskyldigheten också i sådana ärenden som kommer till polisens kännedom på annat sätt än via datanät. Lagutskottet anser att åtminstone en anmälan om brott som görs till en förundersökningsmyndighet måste registreras på något sätt. När det gäller skyldigheten att registrera ärenden på myndigheternas initiativ är det dock motiverat att i framtiden utreda möjligheterna att ytterligare lätta på skyldigheten.

9 §. När förundersökning inte behöver göras och när förundersökningen får läggas ned.

Paragrafen gäller situationer där förundersökning inte behöver göras eller där en inledd förundersökning får läggas ned genom beslut av undersökningsledaren. Paragrafens 1 mom. har i propositionen kompletterats med en möjlighet att låta bli att göra förundersökning eller lägga ned den även om det är uppenbart att de förutsättningar för åtalseftergift som anges i 1 kap. 7 § eller 8 § 1 mom. i lagen om rättegång i brottmål uppfylls.

Sakkunniga har lyft fram frågan om hur 1 kap. 7 § 1 punkten i lagen om rättegång i brottmål, som det hänvisas till, förhåller sig till den grund som gäller brottets ringa betydelse (obetydlighetsgrund) som det redan föreskrivs om i 3 kap. 9 § i förundersökningslagen, det vill

säga huruvida dessa förutsättningar i praktiken omfattar samma situationer eller om ändringen utvidgar undersökningsledarens beslutanderätt.

Lagutskottet konstaterar utifrån inkommen utredning att den obetydlighetsgrund som ingår i 3 kap. 9 § i förundersökningslagen i praktiken motsvarar grunden enligt lagen om rättegång i brottmål sådan den är avsedd att tillämpas vid förundersökning. Propositionen ökar med andra ord inte undersökningsledarens befogenheter till denna del. Utskottet anser dock att bestämmelserna överlappar varandra på grund av den hänvisningsteknik som används i propositionen. Lagutskottet föreslår att den överlappande hänvisningen åtgärdas genom att den föreslagna bestämmelsen i *1 mom.* ändras så att den endast hänvisar till den så kallade åldersgrunden i 1 kap. 7 § 2 punkten i lagen om rättegång i brottmål. När det gäller den så kallade obetydlighetsgrunden ska ordalydelsen i förundersökningslagen tillämpas. Också i fråga om den grunden är avsikten dock att tillämpningsområdet för undersökningsledarens befogenhet ska vara snävare än åklagarens befogenhet i fråga om den grund som gäller brottets ringa betydelse i 1 kap. 7 § 1 punkten i lagen om rättegång i brottmål.

9 kap. Förundersökningsmaterial

3 §. Inspelning av förhör. Det föreslås att paragrafen kompletteras med en möjlighet att som ett alternativ till en ljud- och bildupptagning helt och hållet eller till en del spela in förhör som en ljudupptagning.

Lagutskottet konstaterar för tydlighetens skull att det inte föreslås någon ändring av den gällande regleringen enligt vilken ett förhörsprotokoll utöver inspelning ska upprättas på det sätt som föreskrivs i 9 kap. 1 § 2 och 3 mom. i förundersökningslagen. Avsikten är i detta skede i första hand att öka inspelningen av förhör så att man får en mer autentisk uppfattning om förhörets förlopp än enbart utifrån protokollet. Å andra sidan kan användningen av ljudupptagningar i framtiden exempelvis göra det möjligt att behandla upptagningarna med hjälp av artificiell intelligens för att framställa transkriptioner eller sammandrag. Lagutskottet betonar att myndigheterna i samarbete ska fastställa de närmare formerna för dokumentationen av förhören. Förhören ska också i fortsättningen upptas så att upptagningarna kan användas på ett ändamålsenligt sätt under rättegångar, om det till exempel finns behov att under en rättegång hänvisa till en berättelse som framförts under förundersökningen.

5 §. Granskning av upptagningar. I paragrafen föreskrivs bland annat om granskning av förhörsberättelser. I propositionen fogas uttrycket ”utan dröjsmål” till paragrafens sista mening så att granskningen av förhörsberättelsen ska ske utan dröjsmål genom att förhörsprotokollet granskas i enlighet med 2 § 1 mom.

Propositionen (s. 58) hänvisar till förarbetena till den gällande lagen, enligt vilka protokollet inte nödvändigtvis behöver granskas genast efter det att förhöret avslutats. Detta bör dock eftersträvas. Lagutskottet anser att 5 § bör ges en mer flexibel lydelse än den som föreslås i propositionen och föreslår därför att ”utan dröjsmål” ändras till ”utan obefogat dröjsmål”. Utskottet betonar ändå att detta inte ändrar den utgångspunkt som anges i propositionen. Utskottet föreslår att *5 mom.* ändras i enlighet med detta.

2. Lagen om ändring av 5 kap. i lagen om rättegång i brottmål

5 kap. Om väckande av åtal

10 a §. Regeringen föreslår att 5 kap. kompletteras med en ny 10 a §. Enligt 1 mom. kan domstolen vid behov uppmana en part att inom utsatt tid fullgöra de skyldigheter som nämns i 9 § vid äventyr att parten inte sedan den utsatta tiden har löpt ut får uppge ett nytt bevis, om inte parten gör sannolikt att förfarandet har en giltig orsak. Enligt 2 mom. i den föreslagna 10 a § kan domstolen sätta ut en tidsfrist för framläggande av bevis, om ett förberedelsesammanträde har hållits i målet eller om det finns särskilda skäl till det. Domstolen ska höra parterna innan tidsfristen sätts ut. Tidsfristen kan inte sättas ut innan parterna har haft tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sig för rättegången. Det är fråga om så kallad bevispreklusion.

På det sätt som nämns ovan i utskottets överväganden är utgångspunkten för den föreslagna regleringslösningen att ett muntligt förberedelsesammanträde i regel ska föregå föreläggandet av ett preklusionshot och att hotet kan föreläggas under eller efter sammanträdet, också först vid huvudförhandlingen. Bestämmelsen om ”särskilda skäl” begränsar sig således till situationer där behovet av ett preklusionshot upptäcks först under huvudförhandlingen. Detta framgår redan av att villkoret enligt propositionen (s. 67) är sekundärt i förhållande till att ett förberedelsesammanträde hålls som en förutsättning för bevispreklusion. Lagutskottet betonar därför att villkoret ”särskilda skäl” är sekundärt vid tillämpningen av bestämmelsen.

I likhet med vad grundlagsutskottet konstaterar i sitt utlåtande betonar lagutskottet att regleringen ska tillämpas med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet (se GrUU 60/2026 rd, s. 3). Ett mindre överskridande av tidsfristen till exempel på grund av försummelse från rättegångsombudet får inte leda till att centrala bevis som den åtalade åberopar avvisas enbart på formella grunder. Lagutskottet betonar att villkoren för en rättvis rättegång bör beaktas vid tillämpningen av bestämmelserna om preklusion.

Lagutskottet betonar att parterna ska ha tillräckligt med tid och faktiska möjligheter att förbereda sig inför rättegången innan preklusionshotet föreläggs. En förutsättning för att ett preklusionshot ska kunna föreläggas i tingsrätten är enligt propositionen att parterna har haft tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sig för rättegången. Det innebär, som det konstateras i specialmotiveringen (RP, s. 67), bland annat en bedömning av i vilket skede parterna har kunnat bekanta sig med förundersökningsmaterialet. Domstolen ska också höra parterna innan tidsfristen bestäms. De kan då föra fram eventuella problem med tillgången till information. Problemen ska beaktas i bedömningen, exempelvis genom att tidsfristen bestäms på ett sätt som tryggar en tillräcklig möjlighet att ta del också av det senaste rättegångsmaterialet.

Lagutskottet anser dock att den föreslagna bestämmelsen i 1 mom. bör preciseras så att det är klart att den gäller alla parter. I brottmål är det särskilt viktigt att parterna behandlas likvärdigt (equality of arms). Utskottet anser dessutom att ordalydelsen i 1 mom. bör stå i plural. Lagutskottet föreslår därför att *1 mom.* ändras så att det lyder som följer: Domstolen kan vid behov uppmana parterna att inom utsatt tid uppge alla de bevis som de har för avsikt att lägga fram vid äventyr att parterna inte sedan den utsatta tiden har löpt ut får uppge nya bevis, om inte parterna gör sannolikt att förfarandet har en giltig orsak.

3. Lagen om ändring av rättegångsbalken

25 kap. Om fullföljd av talan från tingsrätt till hovrätt

17 §. Paragrafen gäller nytt material i hovrätten. Till paragrafen fogas ett nytt 3 mom., enligt vilket ändringssökanden i ett brottmål inte får åberopa nya bevis under andra än de förutsättningar som avses i 1 mom.

Enligt 1 mom. får ändringssökanden i ett tvistemål inte i hovrätten åberopa andra omständigheter eller bevis än de som har lagts fram i tingsrätten, utom då han eller hon gör sannolikt att han eller hon inte har kunnat åberopa omständigheten eller beviset i tingsrätten eller att han eller hon har haft giltiga skäl att inte göra det.

Sakkunniga har framfört att det förblir oklart om det föreslagna 3 mom. är tillämpligt på en målsägande som inte har fört talan i tingsrätten. Med stöd av 1 kap. 14 § 3 mom. i lagen om rättegång i brottmål har även en sådan målsägande rätt att söka ändring i tingsrättens avgörande.

För tydlighetens skull konstaterar lagutskottet att det med hänsyn till målsägandens rättsskydd är motiverat att målsäganden så tidigt som möjligt under processen bedömer exempelvis om han eller hon ska förena sig med åtalet och vilken utredning han eller hon ska lägga fram. Det bör också betonas att situationer där målsäganden aktiverar sig först i fullföljdsskedet enligt utskottets uppgifter är sällsynta. Med tanke på målen för bevispreklusionen och en likvärdig behandling bör regleringen inte uppmuntra till ett förfarande där målsäganden genom att dröja med sitt beslut får möjlighet att åberopa mer omfattande bevisning. Det finns däremot inget hinder för att målsäganden i den beskrivna situationen åberopar den bevisning som åklagaren lagt fram i tingsrätten. När det gäller ny bevisning ska utgångspunkten dock vara bevispreklusion även i den beskrivna situationen. Målsäganden måste således ha giltiga skäl till att inte ha lagt fram bevisningen tidigare. När målsäganden förenar sig med åtalet, har målsäganden samma rätt som åklagaren att lägga fram utredning i målet och stöda sig på anförda bevis (RP 82/1995 rd, s. 43). Det är dock klart att det finns giltiga skäl om målsäganden exempelvis inte har känt till rättegången.

30 kap. Fullföljd av talan från hovrätt till högsta domstolen (Nytt)

13 §. (Ny) I propositionen föreslås inga ändringar i paragrafen. På grundval av det som nämns ovan i de allmänna övervägandena om bevispreklusion i mål som högsta domstolen behandlar i andra instans föreslår lagutskottet att ett *nytt 4 mom.* fogas till paragrafen. Lagutskottet föreslår att det nya 4 mom. får följande lydelse: Ändringssökande får inte åberopa andra bevis än de som har lagts fram i hovrätten, förutom då sökanden gör sannolikt att han eller hon inte har kunnat åberopa beviset i hovrätten eller att han eller hon i övrigt har haft giltiga skäl att inte göra det.

På grund av den ändring som utskottet föreslår måste också lagförslagets *ingress* ändras.

15 §. (Ny) I propositionen föreslås inga ändringar i paragrafen. På grundval av det som nämns ovan i de allmänna övervägandena om bevispreklusion i mål som högsta domstolen behandlar i andra instans föreslår lagutskottet, utöver ett nytt 13 § 4 mom., att 15 § *1 mom.* ändras så att

momentets sista mening får följande lydelse: Vid avgivandet av bemötande ska 11 § och 13 § 4 mom. iakttas.

På grund av den ändring som utskottet föreslår måste också lagförslagets *ingress* ändras.

31 kap. Om extraordinärt ändringssökande

8 §. I paragrafen föreskrivs om återbrytande av lagakraftvunnen dom i brottmål till förmån för den åtalade. Det föreslås ett nytt 2 mom., enligt vilket 30 kap. 7 § i rättegångsbalken ska iakttas i fråga om åberopande av ett nytt bevis vid behandlingen av ett ärende som gäller återbrytande av dom. Motsvarande tillägg föreslås också i 8 a §, som gäller återbrytande av brottmålsdom som gäller en förverkandepåföljd till förmån för svaranden.

Lagutskottet konstaterar för tydlighetens skull att de föreslagna hänvisningarna innebär att bestämmelserna i 30 kap. 7 § ska iakttas i fråga om åberopande av nya bevis vid behandlingen av ett ärende som gäller återbrytande av dom, oberoende av vilken domstols avgörande som är föremål för ändringssökande. Bestämmelsen ska således tillämpas på motsvarande sätt även om det extraordinära ändringssökandet gäller en dom som högsta domstolen har meddelat. Detta framgår redan av formuleringen ”vid behandlingen av ett ärende som gäller återbrytande av dom” i de nya moment som föreslås i 31 kap. 8 och 8 a § i rättegångsbalken. Ordalydelsen innehåller ingen begränsning i fråga om vilken domstols dom som det ärende där bevispreklusionen tillämpas gäller. Vid ansökan om återbrytande av en dom som högsta domstolen har meddelat, omfattar preklusionen således andra bevis än de som lades fram senast i högsta domstolen.

8 a §. Paragrafen gäller återbrytande av brottmålsdom som gäller en förverkandepåföljd till förmån för svaranden. Det föreslås ett nytt 2 mom., enligt vilket 30 kap. 7 § i rättegångsbalken ska iakttas i fråga om åberopande av ett nytt bevis vid behandlingen av ett ärende som gäller återbrytande av dom. Lagutskottet hänvisar till denna del till det som sägs ovan i fråga om 8 §.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Lagutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner lagförslag 4—5 i proposition RP 138/2026 rd utan ändringar.

Riksdagen godkänner lagförslag 1—3 i proposition RP 138/2026 rd med ändringar. ***(Utskottets ändringsförslag)***

Utskottets ändringsförslag

1.

Lag

om ändring av förundersökningslagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i förundersökningslagen (805/2011) 1 kap. 2 § 1 mom. 3 punkten, 3 kap. 1 § 3 mom., 9 § 1 mom., 11 § 6 mom. och 13 § 1 mom., 4 kap. 8 § 2 mom. och 15 § 6 mom., 7 kap. 11 § 2 mom., 9 kap. 3 och 5 §, 7 § 2 mom. samt 10 kap. 1 § 1 mom.,

av dem 1 kap. 2 § 1 mom. 3 punkten, 3 kap. 1 § 3 mom. och 9 § 1 mom. sådana de lyder i lag 269/2026, 3 kap. 11 § 6 mom. sådant det lyder i lag [/], 4 kap. 8 § 2 mom. sådant det lyder i lag 453/2023 och 4 kap. 15 § 6 mom. sådant det lyder i lag 818/2014, samt

fogas till 3 kap. 1 §, sådan den lyder delvis ändrad i lag 269/2026, ett nytt 5 mom., till 4 kap. en ny 6 a § och till 4 kap. 7 § ett nytt 3 mom. som följer:

1 kap.

Bestämmelser om tillämpningsområdet

2 §

Vad som ska utredas vid förundersökning

Vid förundersökning utreds

— —

3) målsägandens privaträttsliga anspråk genom att målsäganden ges tillfälle att framföra det inom skälig tid, om målsäganden med stöd av 3 kap. 9 § i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) har bett åklagaren föra talan om anspråket, förutom om åklagaren meddelar att denne inte åtar sig att föra talan om anspråket, eller om detta ska anses uppenbart,

— —

3 kap.

Allmänna bestämmelser om hur förundersökning ska genomföras

1 §

Registrering av anmälan om brott

— —

Skyldigheten att registrera en anmälan om brott gäller även när förundersökningsmyndigheten har fått kännedom om ett misstänkt brott på något annat sätt än vad som avses i 1 mom., om de villkor för att avstå från åtgärder som anges i 9 § 1 mom. inte uppfylls. Registreringsskyldighet föreligger dock inte i fråga om sådana misstänkta brott som upptäckts i datanät, om brotten inte kan förutses medföra strängare straff än böter och det är uppenbart att förundersökningen i fråga om brotten kommer att avbrytas i enlighet med 13 §.

— —

Registreringen av en brottsanmälan får skjutas upp med högst ett år, om det är nödvändigt för att utreda ett annat brott, trygga pågående eller framtida inhämtning av information, trygga statens säkerhet eller skydda liv eller hälsa.

9 §

När förundersökning inte behöver göras och när förundersökningen får läggas ned

Om inget viktigt allmänt eller enskilt intresse kräver något annat och ett brott inte kan förutses medföra strängare straff än böter och brottet bedömt som en helhet ska anses vara uppenbart ringa eller om det är uppenbart att de förutsättningar för åtalseftergift som anges i 1 kap. 7 § 2 punkten eller 8 § 1 mom. i lagen om rättegång i brottmål uppfylls, behöver förundersökning av brottet inte göras och får en förundersökning som redan har inletts läggas ned.

— —

11 §

Hur snart förundersökning ska göras

— —

När omständigheterna förutsätter det får förundersökningsåtgärderna ställas i angelägenhetsordning med beaktande av det misstänkta brottets art och omfattning, preskriptionstiden, ärendets betydelse med tanke på den misstänktes tjänste- eller arbetsuppgifter, hur brådskande förundersökningsåtgärden är med tanke på syftet med förundersökningen samt andra liknande omständigheter.

13 §

Avbrytande av förundersökningen

Undersökningsledaren får besluta att en förundersökning som har inletts ska avbrytas, om utredning som påverkar ärendet inte kan fås trots att behöriga åtgärder har vidtagits. Det misstänkta brottets art ska beaktas särskilt när beslutet fattas.

— —

4 kap.

Förundersökningsprinciperna och rättigheterna för dem som deltar i förundersökning

6 a §

Ändamålsenlighetsprincipen

Förundersökning ska göras på ett så ändamålsenligt sätt som möjligt med beaktande av rättigheterna för dem som deltar i förundersökning.

7 §

Bemötande av barn vid förundersökning

— —

Vid förundersökning ska en person anses vara under 18 år, om det inte är säkert om personen har fyllt 18 år.

8 §

Förordnande av intressebevakare för barn till ställföreträdare för vårdnadshavaren eller någon annan företrädare för barnet

— —

De kostnader som uppstår vid förordnandet av intressebevakare samt intressebevakarens arvode och kostnader ersätts av statens medel. I fråga om återbetalning till staten av en ersättning som har betalats av statens medel iakttas 22 § i rättshjälpslagen (257/2002). I fråga om intressebevakning iakttas i övrigt lagen om förmyndarverksamhet. Bestämmelser om meddelande av interimistiskt förordnande finns i 79 § i den lagen. Bestämmelser om jour vid tingsrätter i brådskande ärenden utfärdas genom förordning av justitieministeriet.

15 §

Partsoffentlighet vid förundersökning

— —

På en parts rätt att ta del av förundersökningsmaterialet tillämpas i övrigt lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. På utlämnande av uppgifter i en upptagning tillämpas dock 9 kap. 7 § 2 mom. i denna lag.

7 kap.

Förhör

11 §

Förhörsvittne

— —

Ett förhörsvittne kan ersättas genom att förhöret spelas in, om det därigenom tillräckligt tillförlitligt kan visas på vilket sätt förhöret har hållits och vad som har hänt under förhöret.

9 kap.

Förundersökningsmaterial

3 §

Inspelning av förhör

Ett förhör får helt och hållet eller till en del spelas in som en ljudupptagning eller en ljud- och bildupptagning. Hela förhöret eller en del av det ska spelas in, om det med beaktande av ärendets art eller omständigheter som gäller den person som förhörs är befogat för att det sätt på vilket förhöret har hållits, det som har hänt under förhöret eller den förhördes berättelse ska kunna verifieras i efterhand. Före inspelningen ska den som ska förhöras underrättas om den.

5 §

Granskning av upptagningar

Om ett förhör spelas in så som avses i 3 eller 4 §, ska den förhörde efter avslutat förhör ges tillfälle att lyssna och titta på upptagningen och i sin berättelse göra sådana korrigeringar och tillägg som behövs, om detta inte är klart onödigt med hänsyn till den förhördes unga ålder eller störningar i de psykiska funktionerna. Förhörsberättelsen granskas utan obefogat dröjsmål genom att förhörsprotokollet granskas i enlighet med 2 § 1 mom.

7 §

Förundersökningshandlingars offentlighet

— —

Uppgifter i en i 3 § avsedd ljudupptagning eller ljud- och bildupptagning får lämnas ut enbart genom att upptagningen överlåts så att det går att ta del av den hos förundersökningsmyndigheten, om det med beaktande av innehållet i upptagningen finns anledning att anta att utlämnandet av uppgifterna på något annat sätt kan leda till att integritetsskyddet för personer som förekommer på upptagningen kränks.

10 kap.

Avslutande av förundersökning

1 §

Avslutande utsaga

Innan förundersökningen avslutas ska parterna ges tillfälle att till förundersökningsmyndigheten lämna sin avslutande utsaga om tillräckligheten hos förundersökningsmaterialet, bevisvärderingen, rättsfrågorna eller andra omständigheter som är viktiga för behandlingen, om det inte med beaktande av ärendets art och omfattning, det obetydliga brottet eller andra liknande omständigheter är uppenbart onödigt att en utsaga begärs för åtalsprövning och domstolsbehandling. En parts biträde är skyldigt att lämna en avslutande utsaga, om det ges tillfälle för detta.

— —

_____

Denna lag träder i kraft den 20 .

På åtgärder som vidtagits av intressebevakarens ställföreträdare före ikraftträdandet av denna lag tillämpas de bestämmelser i 4 kap. 8 § som gällde vid ikraftträdandet av denna lag.

_____

2.

Lag

om ändring av 5 kap. i lagen om rättegång i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) det inledande stycket i 5 kap. 9 § 1 mom. samt

fogas till 5 kap. 8 §, sådan den lyder delvis ändrad i lagarna 243/2006, 612/2011 och 270/2026, ett nytt 5 mom., samt till 5 kap. en ny 10 a §, i stället för den 10 a § som upphävts genom lag 887/2024, och en ny 15 b § som följer:

5 kap.

Om väckande av åtal

8 §

— —

Om ett åtal gäller en gärning för vilken det föreskrivna straffet är böter eller fängelse i högst fyra år, får stämning på det sätt som förundersökningsmyndigheten, åklagaren och domstolen närmare kommit överens om verkställas också i samband med förundersökningen så att den misstänkte personligen underrättas om när och i vilken domstols kansli stämningen och andra handlingar som ska delges finns att få. De handlingar som ska delges ska dessutom sändas till den adress som den misstänkte uppgett. Handlingarna ska finnas tillgängliga i så god tid att den misstänkte har tillräckligt med tid att bereda sitt försvar innan ärendet behandlas i rätten. Svaranden anses ha fått del av handlingarna den sjunde dagen efter det att de blivit tillgängliga, om inte något annat visas.

9 §

I stämningen ska svaranden uppmanas att skriftligen, inom en tid som domstolen bestämmer, eller muntligen vid domstolens sammanträde avge sitt svaromål med anledning av de yrkanden som framställs mot svaranden. Svarandens rättegångsbiträde är skyldigt att avge ett skriftligt svaromål inom den tid som domstolen bestämmer. I stämningen ska svaranden uppmanas att

— —

10 a §

Domstolen kan vid behov uppmana parterna att inom utsatt tid uppge alla de bevis som de har för avsikt att lägga fram vid äventyr att parterna inte sedan den utsatta tiden har löpt ut får uppge nya bevis, om inte parterna gör sannolikt att förfarandet har en giltig orsak.

Domstolen kan sätta ut en tidsfrist för framläggande av bevis, om ett förberedelsesammanträde har hållits i målet eller om det finns särskilda skäl till det. Domstolen ska höra parterna innan

tidsfristen sätts ut. Tidsfristen kan inte sättas ut innan parterna har haft tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sig för rättegången.

15 b §

Vid behandlingen av brottmål ska en person anses vara under 18 år, om det inte är säkert om personen har fyllt 18 år.

Denna lag träder i kraft den 20 . Bestämmelserna i 8 § träder dock i kraft först den 1 juni 2027.

Bestämmelserna i 5 kap. 10 a § tillämpas inte på mål som inletts före ikraftträdandet av denna lag.

3.

Lag

om ändring av rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i rättegångsbalken 11 kap. 16 § 2 mom. och 30 kap. 15 § 1 mom., sådana de lyder, 11 kap. 16 § 2 mom. i lag 690/1997 och 30 kap. 15 § 1 mom. i lag 666/2005, samt

fogas till 25 kap. 17 §, sådan den lyder i lag 165/1998, ett nytt 3 mom., till 30 kap. 13 §, sådan den lyder i lagarna 104/1979 och 666/2005, ett nytt 4 mom. samt till 31 kap. 8 §, sådan den lyder i lagarna 109/1960 och 732/2015, ett nytt 2 mom. och till 8 a §, sådan den lyder i lag 360/2003, ett nytt 2 mom. som följer:

11 kap.

Om delgivning i rättegång

16 §

— —

Om målet gäller ett brott för vilket det har föreskrivits ett annat eller strängare straff än böter eller fängelse i fyra år, får stämningen inte delges ett ombud som svaranden har befullmäktigat att ta emot stämningar.

— —

25 kap.

Om fullföljd av talan från tingsrätt till hovrätt

17 §

— —

I brottmål får ändringssökanden inte åberopa nya bevis under andra än de förutsättningar som avses i 1 mom.

30 kap. (Nytt)

Fullföljd av talan från hovrätt till högsta domstolen

13 § (Ny)

— —

Ändringssökande får inte åberopa andra bevis än de som har lagts fram i hovrätten, förutom då sökanden gör sannolikt att han eller hon inte har kunnat åberopa beviset i hovrätten eller att han eller hon i övrigt har haft giltiga skäl att inte göra det. (Nytt)

15 § (Ny)

Ändringssökandens motpart ska uppmanas att skriftligt bemöta besvären inom en av högsta domstolen utsatt tid. I samband med uppmaningen ska besvären och därtill fogade handlingar delges. Högsta domstolen kan dessutom bestämma vilken fråga motparten särskilt ska uttala sig om i bemötandet. Vid avgivandet av bemötande ska 11 § och 13 § 4 mom. iakttas.

— —

31 kap.

Om extraordinärt ändringssökande

8 §

— —

Vid behandlingen av ett ärende som gäller återbrytande av dom ska i fråga om åberopande av ett nytt bevis 30 kap. 7 § iakttas.

8 a §

— —

Vid behandlingen av ett ärende som gäller återbrytande av dom ska i fråga om åberopande av ett nytt bevis 30 kap. 7 § iakttas.

———

Denna lag träder i kraft den 20 .

På ärenden som inletts i tingsrätten före ikraftträdandet av denna lag tillämpas de bestämmelser i 25 kap. 17 § som gällde vid ikraftträdandet av denna lag.

4.

Lag

om ändring av 13 § i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar (370/2007) 13 § 3 mom., sådant det lyder i lag 98/2022, som följer:

13 §

Hur en handling skall lämnas ut

— —

Uppgifter i en annan bild- och ljudupptagning än en sådan som avses i 2 mom. eller en sådan ljudupptagning som avses i 9 kap. 3 § i förundersökningslagen får lämnas ut enbart genom att upptagningen överlåts så att det går att ta del av den hos domstolen, om det med beaktande av upptagningens innehåll finns anledning att anta att utlämnandet av uppgifterna på något annat sätt kan leda till att integritetsskyddet för personer som förekommer på upptagningen kränks.

Denna lag träder i kraft den 20 .

5.

Lag

om ändring av 4 § i straffregisterlagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i straffregisterlagen (770/1993) 4 § 1 mom. 2 och 5 punkten, av dem 2 punkten sådan den lyder i lag 453/2011, som följer:

4 §

Ur straffregistret kan oberoende av den sekretessplikt som föreskrivs i 3 § eller i någon annan lag lämnas ut uppgifter om personer

— —

2) till åklagare för åtal, åtalsprövning, ärenden som gäller begränsning av förundersökningen eller tvångsmedelsärenden,

— —

5) till förundersökningsmyndigheter för ärenden som gäller begränsning av förundersökningen eller tvångsmedelsärenden.

— —

_____

Denna lag träder i kraft den 20 .

_____

Helsingfors 4.11.2026

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Juho Eerola saf
vice ordförande Sandra Bergqvist sv
medlem Pekka Aittakumpu saf
medlem Pia Hiltunen sd
medlem Aleksi Jäntti saml
medlem Anette Karlsson sd
medlem Rami Lehtinen saf
medlem Timo Mehtälä cent
medlem Susanne Päivärinta saml
medlem Mika Riipi cent
medlem Joakim Vigelius saf
medlem Juha Viitala sd.

Sekreterare var

utskottsråd Mikko Monto.